

ЧАСТНИТЕ ВОЙНИ В КРАЛСТВО ФРАНЦИЯ ПРИ ПЪРВИТЕ КАПЕТИНГИ (X–XII ВЕК): ГЕНЕЗИС И ОБЩИ ХАРАКТЕРИСТИКИ

Ивелин Аргиров Иванов

Една от характерните черти на феодалната система в земите на *Francia Occidentalis*¹ или кралство Франция в периода на управление на първите представители от династията на Капетите (987 – 1137 г.)² е свързана с практиката на феодалните, известни още и като частни войни. Един от основните фактори за широкото разпространение на тези военни конфликти в разглеждания период бил свързан с процесите на териториално-политическа фрагментация на Каролингската империя, която протекла с бързи темпове през IX в.

През втората половина на IX в. в западните територии на бившата Каролингска империя, въпреки оцеляването на предишните политически и административни структури на херцогствата, маркизатите и графствата, числеността на бароните и обикновените сеньори се увеличавала с бързи темпове. Политическият разпад и децентрализация на Каролингската държавно-политическа система довели до същите процеси и в областта на войната, което поставило началото на нова епоха в развитието на военното дело в земите на западните франки. Десетки и стотици от тези нови полусамостоятелни владения се превръщали в центрове на политическа власт, присвоявайки си военния бан³.

Процесите на политическа и териториална фрагментация през IX – X в. били съпроводени и с важни промени в мобилизацията, състава на войските, въоръжението и начина на воюване. През този период тежкия конник, въоръжен с копие и меч и защитен с шлем, броня и щит, започнал да доминира на бойното поле. Един от свидетелите на тези значими промени – *Puxep Реймски* (края на X в.), дава сведения за важната роля на *ordo equestris*, *ordo militaris* или *milites peditesque*, а това ни насочва към различията между конния и пешия войн и важното място на конниците във военната и в социалната йерархия⁴. Монополизирайки военната техника и престиж, *milites*

се оформили не само като професионални войни, но и като господстващ елемент в социалната структура. В същото време нисшите социални слоеве били системно изолирани от военната служба или играели само поддържаща военна роля. Масата от селяни била представяна като *imbelle* или *inermes vulgus* (невъоръжени) за разлика от елита на *pugnatores* (воюващите)⁵.

В своята *История в пет книги*⁶, известна още като *История на хилядната година*, монахът *Раул Глабер* отбелязва разрушителния ефект от действията на *milites* над цялото общество. Един от факторите, обуславящи разрастването на съсловието на *milites* около и след 1000-та година, бил свързан с общата демографска и икономическа ситуация. В навечерието на второто хилядолетие населението в пределите на *Francia* се намирало в период на демографски растеж, който в общи линии и с кратки периоди на прекъсване продължил до средата на XIII в., когато числеността му се утроила. Увеличаването на общественото богатство и благосъстояние били допълнителни фактори за стимулиране на военната прослойка.

Тези промени били свързани с важни промени във военното дело, известни като *военната революция на XI в.*⁷, която отбелязвала съществени промени във въоръжението, стратегията и тактиката на воюване. Откъсването на старото племенно опълчение от военната служба и появата на новата военна прослойка на *milites* (бъдещото рицарство) довели до коренни и необратими промени. Една от най-важните характеристики на тази военна революция бил динамичният процес на кастеланизация или изграждането на каменни укрепления (*castellum*), които променили съществено политическата, съдебната, социалната и военната ситуация в продължение на столетия⁸.

Около 1000-та година броят на кастелите бил все още малък, но това заключение на базата на писмените източници не се приема като неопровержимо доказателство, тъй като не е сигурно дали хронистите са описвали всички кастели или само тези, които са били реални центрове на власт. Броят на кастелите нараснал в периода 1050 – 1075 г. и според много от съвременните медиевисти това било широко и неконтролирано строителство. Примери за такова строителство дава Нормандия в края на XI в., където в отговор на този процес били издадени редица херцогски заповеди за забрана на изкопаването на ровове и поставянето на подвижни мостове. Забраната включвала строежа на по-широка от единична палисада и строежа на кастели върху оголени скали или острови. Разрешено било да се изграждат само ниски стени около съществуващ вече замък и неговия двор⁹. Тези

ограничения са ясно свидетелство както за усиленото строителство на укрепени кули и замъци през XI в., така и за потенциалната опасност, която те създавали за териториалния принц или краля. Забраните са показателни и за военното значение на новоизгражданите укрепления. На фона на възможностите на обсадната техника по това време тези кастели, особено при удачно разположение и наличие на ров и падащ мост, били почти непревземаеми убежища. Ето защо те били реална военна заплаха за властта на едрите местни владетели и здрава опора на локален политически и административен сепаратизъм.

В повечето от случаите кастеланът не бил подчинен на по-висш сеньор. При болест или смърт той предавал владението на кастела на най-големия си син, брат, племенник или зет. Кастеланът бил безспорен лидер и покровител на лично предана група от войни. Както монасите в манастира, така и войните на кастелана имали глас в управлението и кастеланът не можел да действа без тяхното мнение или съвет. Тази лична връзка била до живот и в случай на превземане на кастела гарнизонът бил избиван или наказван с отсичане на дясната ръка. Всъщност връзките между кастелана и неговия гарнизон следвали една дълбока и стара германска традиция на лична връзка и доживотна преданост на войните от личните бойни дружини на германските военни вождове. Ако съпоставим военните дружини от началото на първото хилядолетие и военната общност в кастела, ще отбележим много прилики и сходства и малко различия. Последните се дължат все пак на разликата от почти хиляда години¹⁰.

Процесите на териториално-политическа фрагментация засегнали и правосъдието. Това станало отчасти за сметка на принципите на обичайното право, както вследствие от легализирането на почти всяка узурпация, така и от дълбоката традиция на правата на индивида или малката група да използва правосъдието за своя сметка. От друга страна, заплаха за публичния ред представлявали сеньорите или кастеланите, които обсебвали съдебния бан. При Каролингската държавно-административна система графските съдилища играели важна роля, като служителите на кралското правораздаване поддържали пряк контрол и свеждали постановленията на владетеля до и чрез графските съдилища. В средата на X в. част от тези съдилища претърпели промяна и съдебните спорове били решавани чрез авторитета и личното участие в заседанията на херцога, графа и техните служители. Тези промени обхванали всички графски съдилища до края на XI в. При разглеждане на криминални престъпления, извършени от представители на аристокрацията, ролята на новите графски съдилища била

не толкова да наложат наказание на виновната страна, а да възстановят мира чрез определяне на компенсация. Обичайната практика при разглеждане на обикновени спорове се състояла в налагане на решение, което да удовлетвори двете страни за дълго време. В основата на тази практика стояла презумпцията, че арбитражът е средство на правосъдието. Така например често при спорове за земи се налагало решение ищецът да заплати сума, за да получи спорната земя, и споразумения от този вид са запечатани в писмени документи, известни като *concordiae* (*съгласие, съглашение*)¹¹.

Всъщност тази нова съдебна система отразявала упадък на кралското и на графското правосъдие. Правната норма все още съществувала, и то в почти непроменен вид, но тъй като това правосъдие се нуждаело от ръководството на силен властови авторитет (краля, херцога, графа или епископа), липсата или отсъствието на достатъчно силен такъв авторитет подкопавали силата на съдебното решение¹². Проблемите произтичали от това, че при налагането на арбитраж често една от страните не била удовлетворена и не приемала решението. При засилващия се процес на децентрализация и нарастване мощта на местните владетели и кастеланите това често водело до използване на оръжие в търсене на удовлетворение и компенсация. Съществува мнение, че упадъкът на каролингската система на правораздаване възродил в много силна степен някои древни форми на правосъдие като ордалиите и съдебния дуел¹³. Други смятат, че всъщност ордалиите и съдебният дуел се използвали винаги като последна мярка – това мнение се възприема от широк кръг изследователи¹⁴. В този смисъл не може да се твърди, че практиката на частните войни в периода X – XII в. е пряко следствие от древните германски обичайно-правни норми. Тези взаимоотношения били обективно и логично следствие както от бързия и болезнен разпад на каролингската система, така и от амбициозната църковна политика за масово и бързо разпространение и налагане на християнството. Политическата слабост и фрагментация усложнили процесите на пълна или вторична християнизация и в тези условия някои древногермански обичаи и социални норми оцелели и се възродили. Те, макар и в отчасти видоизменен характер, продължили да съществуват до XIII в. в териториите на кралство Франция и една от тях била традицията на частната или феодалната война, която се вплела здраво в основите на феодалното общество¹⁵.

При тази политическа, териториална и юридическа фрагментация крачката към разрешаване на спорове чрез оръжие била лесна и в значителна степен предопределена. Всъщност вътрешните или от гледна точка на каноничното и светско право частни, нелегитимни войни, били в значителна степен

резултат от тези противоречия в публичната власт и в съдебната система. Едно от най-важните последствия от окупирането на правата на суверена от васалите на короната било войната в защита на частни права, наричана още частна война. Това явление било най-разпространено в териториите на кралство Франция и впоследствие усилията за неговото регламентиране и ограничаване погълнали много усилия и време. Дори през XIII в. тези усилия все още продължавали и част от реформите на крал Луи IX Свети били поредният опит за ограничаване на частните войни и издигане ролята на централната власт като арбитър във вътрешните конфликти¹⁶.

На следващо място частните войни в пределите на *Francia* били логично следствие от изграждащите се сред представителите на *bellatores* (воюващите) силни взаимни връзки и чувство на съсловна солидарност. В случай, че бивал убит някой от знатен произход, всички негови *amici* (приятели, съюзници) били длъжни да предприемат ответни действия, а убиецът и неговото обкръжение очаквали подобна реакция. Разрастването на феодалните войни произтичало и от оспорването на изчерпващите се поземлени ресурси в условията на слаба централна власт, демографския растеж и разрастването и консолидирането на *ordo equestris* (съсловието на конниците). От втората половина на X в. до средата на XI в. обществената група на *milites* се разраствала с бързи темпове, като включвала представители на различни нива от йерархията на аристокрацията и била по-скоро понятие, а не ранг. Враждебността и локалните феодални войни били породени и от факта, че всеки васал или рицар очаквал конкретна награда от своя сеньор под формата на достойна съпруга или поземлено владение, т.е. службата била безсмислена без щедростта на сеньора. Ето защо едни от най-сериозните неприязни на сеньора често били неговите собствени васали, които чакали твърде дълго за подходящо възнаграждение. По този начин враждебността и войната придобивали личен, частен характер и били водени често в спор за кастел с локални и ограничени по численост военни сили.

Не на последно място, насилието било резултат и на стереотипи на действие¹⁷. Според някои изследователи средновековният човек не контролирал своите емоции и импулси, бил по-нечувствителен към вида на страданието, болката и към отнемането на човешки живот в сравнение със съвременния човек. Една от основните причини за тази по-слаба чувствителност била вярата, че животът е само временно състояние, а тялото – временно обиталище на душата преди вечността. Ето защо в менталитета на ранното и високото Средновековие съществувал култ към грубата физическа сила.¹⁸

Под влияние на тези основни фактори частните войни се разпространили масово в земите на *Francia occidentalis*¹⁹. Както вече отбелязахме, с този термин често се представят въоръжени конфликти, провокирани от убийството на знатен, като неговите роднини, васали и приятели били длъжни да отмъстят за неговата смърт. Всъщност феодалните войни не били пораждани само от убийство на знатен, а и по ред други причини и поводи, т.е. *vendettas* били само един вид феодална или частна война. Според някои историци частните войни през Средновековието, известни още като *faidus*²⁰, *faida* или *faide* не се различавали в своята същност от обикновената война, докато други подкрепят позицията, че *faidus* се различава съществено от класическата или публичната война. Други автори определят частните войни като тип отношения на ескалираща враждебност между затворени групи, в които въоръженото насилие е предварително очаквано и предвиждано от двете враждуващи страни²¹. Според други средновековните частни войни могат да се определят като състояние на нарастваща враждебност между две групи, при което едната претендира за компенсация на вреда, щета или убийство, извършени от другата страна²². Според това определение разликата между публичната и частната война се състояла в това, че при първата въоръженият конфликт е между две общества, а при втория вид (*faidus*, *vendetta*) конфликтът е между групи, общности и цели отговорно убийство²³.

Тъй като в разглеждания период границите между отделните групи в земите на *Francia Occidentalis* били твърде неопределени и размити, не съществувала и ясна граница между публичната и частната, феодална война. Според други автори частната война преминавала през три етапа: заплахата от враждебност между две семейства или два рода, състояние на открита война между тях и накрая разрешаване на противоречията във взаимна изгода. Тези войни били резултат от фамилната солидарност и взаимните задължения, при които роднините и всички *amici* (приятели, съюзници) били длъжни да отмъстят на убиеца²⁴. Не на последно място частните войни били опити за установяване, консолидация и защита на политическата, военната и идеологическата хегемония, т.е. борба между сеньорите за надмощие в условията на слабост на кралската власт²⁵.

Една от характерните черти на *faidus* била целенасоченото разорение на противниковите територии²⁶. Един от пътищата за постигането на тази цел било унищожението на посевите и зърното или разрушаването на мелниците, които били ценни не само за изхранването на населението, но и често важен източник на доходи за местния сеньор. Тази практика предизвикала отворени реакции и в някои области като херцогство Нормандия такъв род действия

били официално забранени през 1091 г.²⁷ Друг начин за разорение по пътя на частните войни било провалянето на оранта чрез отнемане или унищожаване на воловете и конете²⁸. Освен впрегатните животни воюващите често унищожавали и плуговете и това наложило строга забрана на такива действия²⁹. Освен срещу оранта и производството на зърнени храни унищожението било насочено и срещу лозята, овощните и маслиновите дървета и това имало по-трайни последици за икономиката на засегнатите райони, тъй като възстановяването им отнемало години³⁰. Всъщност действията, насочени към разоряване на селата и унищожаването на селскостопанската продукция, животните и оръдията на труда, били логично следствие от два основни фактора. Първият бил процесът на кастеланизация, който довел до появата на добре укрепени каменни замъци, които осигурявали надеждна защита, а това насочвало нападателите основно към унищожаване на стопанския потенциал на противника, който в разглеждания период се базирал основно на селското стопанство. Именно аграрният характер на феодалното стопанство бил вторият основен фактор, който насочвал частните конфликти най-вече към разорение на селските райони.

Често при неуспешни обсади на кастели войските на нападателя компенсирали своя неуспех чрез плячкосване на собственост и добитък в съседните дистрикти³¹. При конфликти между съседни кастелани или по-едри сеньори рицарите и от двете страни унищожавали с огън и меч провизиите на селското население и в резултат от това се стигало до ситуации, в които селяните не поддържали огъня в къщите си поради страх от опожаряване, така че никой да не може да пали, ако не носи горящ огън със себе си³².

Освен стопанското разорение едно от ужасните последствия от частните войни във френските земи било физическото унищожаване на селското население. При изграждането на новите укрепления или кастелите в земите на Франция знатните придобили солидни гаранции за своето оцеляване, но гневът на нападателя се изливал върху околните села, които се превърнали в ахилесова пета на противниковата територия. Представа за активността и промяната в размерите на насилието и разорението на селските райони дават някои съвременни изследвания на документи, свързани с районите на Ажене, Южен Лимузен, Керси, Руергю, Албигоа, Южен Оверн и регионите на Ним и Безиер. Според тях въоръженото насилие над селяните ескалирало в периода 980 – 1020 г., а между 1030 и 1076 г. тази тенденция продължила да нараства застрашително. Според някои съвременни автори тези показатели не са обективни и са твърде ниски, тъй като монасите, описващи въпросните събития, невинаги си спомняли за всички жертви на

насилието, т.е. не разполагаме с изчерпателни данни за неговите истински размери³³.

Тези широко разпространени прояви на бруталност и насилие не били резултат само от силата на местните сеньори или от вродена жестокост, властолобие и алчност. Когато тези сеньори и техните въоръжени дружини отвличали коне и други товарни животни, те всъщност смятали, че продължават една стара традиция, тъй като същите материални средства били секвестирани по-рано от кралските служители по силата на римската система на *cursus publicus* (за обществени, държавни нужди), и това може да се забележи в препоръките на Аквитанските събори за Божи мир от късния X в. Животните били данък (десятьък), който фискът събирал от земеделските земи или пък се осигурявал за ескорт или изхранване на кралските пратеници, за поддържане на армията или за всичко това, което може да се свърже с древногерманското понятие *haribergon* (настаняване или освежаване на войните). Местни сеньори, които започнали да си присвояват публични функции и публична власт (*ban*) и се превърнали в съдии за голяма част от населението, считали себе си за естествени наследници на тези права. Не на последно място тези техни правомощия били ускорени и засилени от общата несигурност, която настъпила с нападенията на нормани, маджари и араби. Всъщност тези нападения били един от основните фактори за развитието на процеса на кастеланизация в земите на кралство Франция³⁴.

Всъщност кастелите и богатствата и имуществото на кастеланите в тях не били напълно неуязвими в хода на частните войни и често ставали жертва на опожаряване или разграбване. Понякога победителите предпочитали да вземат откуп за пленниците и такъв бил случаят с Хуго, граф на Лузинян, който пленил четиридесет и трима от *milites* на вицеграфа, с когото воювал. Срещу тяхното освобождаване графът поискал откуп от 40 000 су, с който да покрие разходите по похода. Според някои от изследователите кастелите били възстановявани толкова бързо, колкото и опожарявани и събаряни, и това е едно от обясненията за големия им брой, открит при археологически проучвания³⁵.

Един от най-използваните термини в описанието на тези военни конфликти е *finem facere*, или опит да се постигне разрешение на спора и да се установи мир. Един от примерите за това е свързан с действията на аквитанския херцог Гийом V (995 – 1030 г.), който установил специални съдилища по границите на своите владения в случаи на спорове със съседни владетели. Един от случаите бил свързан със среща в Блайи за уреждане на спор със Санчо, херцог на Гаскон, а друг със среща с граф Фулк от

Анжу на север, в граничните територии между Аквитания и Анжу. Тези срещи се осъществявали в погранични земи и били насочени към установяване на съвместен мир със съседите, но освен това херцог Гийом V изпълнявал ролята на умиротворител и в своите земи в ролята си на граф на Поатие. При наличие на въоръжен конфликт в границите на Аквитания херцогът използвал правото за налагане на примирие. Пример за това бил конфликтът между Хуго дьо Лузинян и Бернар дьо ла Марш, който бил прекъснат от херцог Гийом V с тридесетдневно примирие след три дни сражения между двете страни³⁶. След прекъсването на военните действия херцогът призовал двамата противници и извършил арбитраж и церемония на помиряване, известна като *fin*. Това било споразумение между две договарящи се страни, протичащо чрез изслушване и произнасяне на споразумение, известно като *otage*. Легитимността и силата на *otage* се скрепяли с гаранции. Ролята на гарант в конкретния случай била поета от епископа на Ангулем.

Теоретично териториалният владетел или графът бил попечител на мира в земите си, но невинаги успявал да регулира тези споразумения. Това естествено зависело както от силата и авторитета на териториалния принц, така и от волята на враждуващите страни и техните отношения с принца. Много от тези споразумения (*fin*, *otage*) се оказвали неефективни или пропадали напълно, като противниците оставали в състояние на война. Това се усложнявало от законното право на графа да анулира всяко подобно споразумение, постигнато без неговата намеса или одобрение или насочено в негова вреда. И ако отново се върнем към конкретната обстановка при управлението на херцог Гийом V, един от най-силните и авторитетни териториални владетели в пределите на *Francia Occidentalis* в края на X и началото на XI в., то той никога не успял да установи стабилен и пълен контрол над частните войни, макар че никога не оставал безучастен и безсилен към тях.

Освен светския владетел, важна роля в осъществяването на посредническа роля за прекратяване на частните военни конфликти имала и Църквата, като съществуват множество примери на епископи и абати, които извършвали ритуал за помиряване. Той включвал излагане на аргументи или заплахи към враждуващите страни с библейски примери за миротворчество или опрощение. В убеждаването за приемане на мира епископът или абатът акцентувал върху тежкото наказание на греха на убийството и последствията от отхвърляне на покаянието. Ритуалът включвал и символично предаване на убиета на роднините или приятелите на убития, които в

отговор официално се отказвали от отмъщение. Следвала размяна на целувки на мира между двете страни.³⁷ Все пак тази церемония имала по-скоро характер на примирие, а не на траен мир, тъй като не предлагала пълна компенсация на пострадалата страна и пълни гаранции за неприкосновеността на убиеца, тъй като гаранциите били по-скоро морално-религиозни, а не правно-юридически.

И така, въпросът за войната и мира в пределите на *Francia Occidentalis* неизбежно следвал логиката и последствията на политическата фрагментация и сложната система от васално-сеньориални връзки. Първите Капетингски крале и териториалните владетели като херцозите и графовете претендирали за пълен контрол над частните войни вътре в своите владения и формално разполагали с административните и юридически основания да извършват това. Както отбелязахме, проблемът бил не в налагането на решение за спиране на войната и в арбитража, а в неговото спазване и тук причината е отново сложната система на властова йерархия и връзки на подчиненост. Често спазването на кралския или херцогския арбитраж, на *fin* и на *otage* зависело само от степента на лична зависимост от херцога или графа и от добронамереността на враждуващите страни. При отсъствието на военна и фискална система за наказание недоволната страна често нарушавала споразумението или примирието и разчитала на бърза победа и политика на свършените факти. Това предпоставяло анархия и въпреки намесата на висшите църковни длъжности като епископи, архиепископи и абати, които често се явявали в ролята на гаранти за спазване на мирните споразумения, частните войни се превърнали в перманентно явление.

В заключение можем да отбележим, че феодалните или частните войни в териториите на западните франки в периода X – XII в. имали характер на локални конфликти с ниска интензивност и ограничени човешки ресурси, ангажирани пряко във военните действия, което всъщност е едно от основните различия с характера на войните в каролингската епоха. Въпреки че много от изворите създават драматичната представа за голямо, мащабно и разорително обществено зло, частните войни в периода X – XII в. не били впечатляващи толкова със своите мащаби и количествени изразения, колкото със своята перманентност и с разорението на селското население, произтичащо от липсата или неспазването на ограничения от воюващите страни. Ето защо част от църковните лидери в Южна Франция положили началото на църковно съборно движение, налагащо определени забрани на воюващите страни, защита на невъоръжените (селяни, клирици, търговци и др.) и наказания за нарушителите на тези ограничения. Това били постановленията на

Божия мир, които били изложени за пръв път на събора в *Шарру* (херцогство Аквитания) през 989 г.

БЕЛЕЖКИ

¹ *Francia Occidentalis* се наложило като наименование на западните части на Карловата империя след нейното разделяне във Вердюн през 843 г. Впоследствие, през XI в., се наложило постепенно наименованието *Francia*. Ето защо в настоящата статия са използвани и двете наименования за земите на кралство Франция в разглеждания период.

² Династията на Капетите или Капетингите заменила Каролингите през 987 г. Нейните първи представители били: Хуго Капет (987 – 996 г.), Робер Благочестиви (996 – 1031 г.), Анри I (1031 – 1060 г.), Филип I (1060 – 1108 г.) и Луи VI Дебели (1108 – 1137 г.).

³ Военният бан включвал правото за свикване на войска. Съществувала разновидност на военния бан, известна като *arrier-ban* или свикване на опълчението. За разлика от обикновения *бан*, *arrier-ban* свиквал знатните, незнатните (свободните) и дори сервите (крепостните) на възраст до 60 години. При такава ситуация рицарите трябвало да играят роля на офицери на краля, но всъщност те се подчинявали на своите барони. Постепенно военният бан се превърнал в прерогатив на едрите феодали и в значителна степен обусловил тяхната самостоятелност.

⁴ **Richerei Historiarum** libri IV. – *Patrologia Latina*, t. 138. Paris, 1880, 17–164; вж.: *Histoire de France*. Paris, 1937; **Рихер Реймски**. История. Москва, 1997.

⁵ *Idem*.

⁶ **Ex Rodulfi Glabri historiarum** libris V usque ad a. 1044. – *Monumenta Germaniae Historica. Scriptorum*, t. 7, Hannoverae, 1925, 48–72. Вж: **Raoul Glaber**. *Les cinq livres de ses histoires (900–1044)*. Paris, 1886; **Glaber, Rodulfus**. *The Five Books of the Histories*. Oxford, 1989; **Раул Глабер**. Хроника на хилядната година. Бургас, 1993.

⁷ Този термин е придобил популярност в модерната историография по проблемите на военното дело през Средновековието и тук можем да посочим някои изследвания, в които се употребява. Вж. **Contamine, Ph**. *La guerre au moyen age*. Paris, 1980; **Flory, J**. *L'ideologie du glave, prehistoire de la chevalerie*. Geneve, 1983; **Flory, J**. *Croisade et chevalerie*. Paris, Bruxelles, 1998; **Oakeshott, E. R**. *Knight and his Weapon*. London, 1964; **White, L**. *Technologie medievale et transformation sociales*. Paris, 1981; **Wise, T**. *Medieval Warfare*. New York, 1976; **Кардини, Ф**. *Истоки средновекового рыцарства*. Москва, 1987.

⁸ От латинската дума *castellum* (малко каменно укрепление, крепост, убежище). Тези нови укрепления се появили за пръв път в земите на *Francia Occidentalis* в края на X в., а броят им нараснал с голяма интензивност през XI в.

Терминът *кастеланска революция* е добил популярност в западноевропейската историография и отразява процес, който бил провокиран както от силните външни нашествия на нормани, сарацини и маджари, така и от упадък на централната власт в периода X – XI в.

⁹ **Duby, G.** *The Three Orders: Feudal Society Imagined.* Chicago, 1980, pp. 59–60.

¹⁰ Според римския историк Тацит (I в.н.е.) военните вождове у древните германци разполагали с лични дружини, изградени от млади и опитни във военното дело войни, които следвали своя вожд както по време на война, така и в мир. Според Тацит най-важните ценности в тези дружини били личната храброст и пълната преданост към вожда, който трябвало да бъде следван и защитаван дори с цената на живота на дружинниците. От своя страна войните разчитали на щедростта и пълното покровителство на вожда над тях.

¹¹ **Dunbabin, J.** *France in the Making 843 – 1180.* Oxford, 1985, p. 56.

¹² **Reynolds, S.** *Kingdoms and Communities in Western Europe 900–1300.* Oxford, 1997, p. 27.

¹³ Практиката на ордалиите се състояла в изпитание чрез огън, желязо и вода, което трябвало да потвърди вината или невинността на обвиняемия, а съдебният дуел бил също стара обичайна практика за разрешаване на спор.

¹⁴ **Reynolds, S.** *Op. cit.*, p. 27.

¹⁵ Ранните германски закони представят практиката на съдебен дуел при спорове между две генеалогии (два рода) за определена земя. Според много историци тази практика оцеляла и през Средновековието и се преплела както с традицията на рицарските дуели, така и с частните войни.

¹⁶ Една от основните реформи на Луи IX Свети, известна като *четиридесет дни за краля*, била насочена към ограничаване на практиката на частните войни чрез налагане на кралския арбитраж. При наличие на спор или конфликт никоя от страните нямала право да започва война в срок от четиридесет дни и всяка от страните трябвало до изчака арбитража и решението на кралската курия. Естествено по феодалните правила недоволната страна можела да протестира или да обяви война на арбитъра или съдията, произнесъл присъдата, но в условията на военно-политическо укрепване на кралската власт това не било толкова лесно. Ето защо четиридесетте дни за краля са поредният и в значителна степен успешен опит за ограничаване на частните войни в рамките и чрез механизмите на феодалната съдебна система.

¹⁷ **Bloch, M.** *La société féodale. Les classes et le gouvernement des hommes.* Paris, 1940, p. 199.

¹⁸ **Bloch, M.** *La société...*, p. 202-210. Марк Блок описва един красноречив в това отношение случай, при който в продължение на една година (1024 г.) в землището на абатството Св. Петър в диоцеза на Вормс били убити 35 от сервите на манастира. Убийците били други серви, които се гордеели с това.

¹⁹ По проблема за феодалните или частните войни можем да отбележим следните изследвания: **Bloch, M.** *La société...*; **Bloch, M.** *The Feudal Society.* Chicago, 1962, pp. 125–130; **Verbruggen, J. F.** *The Art of Warfare in Western Europe*

during the Middle Ages: From the Eight Century to 1340. New York, 1977, pp. 30–31; **Le Goff, J.** La civilisation de l'occident médiéval. Paris, 1982, p. 260; **Fossier, R.** Histoire sociale du l'occident médiéval. Paris, 1970, p. 92; 136–137; **Fossier, R.** Enfance de l'Europe, X-e–XII-e siècles: aspects économiques et sociaux. Paris, 1982, p. 423–425; **Duby, G.** Le Dimanche de Bouvines, 27 Juillet, 1214. Paris, 1973, p. 76–114; **Poly, J.-P., Bournazel, E.** La mutation féodale, X^e – XIIe siècles. Paris, 1980, p. 110, 240, 247.

²⁰ Терминът *faidus* е един от най-често използваните както в средновековните извори, така и в съвременната историография за определяне на частните, феодални войни. По-голяма част от изследователите са на мнение, че не може да бъде дадено точно наименование на този тип войни, които са представени с различни имена: *werra* или *guerre, faida, faidus* или *faide*. Първоначално франкското наименование било *faithu*, но то било латинизирано във *faidus*. По-късно, през XII и XIII в., се срещат много термини с подобно значение като *inimicus, vindicia, intentio, altercatio* и *bella civilla*.

²¹ **Wallace-Hadrill, J. M.** War and Peace in the Earlier Middle Ages. – In: Transactions of the Royal Historical Society. 1975, t. 5, pp. 151–174; **Lasswell, H. D.** Feuding, Enciclopedia of the Social Sciences. New York, 1931, t. 6, pp. 220–221.

²² **Beattie, J.** A Dictionary of the Social Sciences. New York, 1967, pp. 267–268.

²³ Ibid., p. 267.

²⁴ **White, Stephen D.** Feuding and Peace-making in the Touraine around the Year 1100. – Traditio. Studies in ancient and medieval history, thought and religion. T. XLII. New Yourk, 1986, pp. 198–202.

²⁵ Ibid., p. 202.

²⁶ **Fossier, R.** Op. cit., p. 136-137; **Duby, G.** Guerriers et paysans, VIIe– XIIe siècle: Premier essor de l'économie européenne. Paris, 1973, p. 49.

²⁷ **Strickland, M.** War and Chivalry. Cambridge, 1989, p. 142.

²⁸ Idem.

²⁹ **Mansi.** Sacrorum conciliorum. Venetiis, 1779. T. 20, col. 924–925. Постановленията от църковния събор в диоцеза на Тур от 1096 г. допълвали налаганите до този момент ограничения със забрана да се унищожават земеделски оръдия на труда като плуговете.

³⁰ **Strickland, M.** Op.cit., p. 269.

³¹ The Cambridge Illustrated History of the Middle Ages 950 – 1250. Cambridge University Press, 1997. T. 2, p. 34.

³² Idem.

³³ Ibid., p. 37.

³⁴ Idem.

³⁵ **Duby, G.** France in the Middle Ages 987 – 1460. From Hugh Capet to Joan of Arc. Blackwell, 1991, p. 72.

³⁶ Ibid., pp. 72–73.

³⁷ **White, St.** Op. cit., p. 256. В един от случаите на налагане на мир абатът на Сен Жермен наложи мир с помощта и в присъствието на реликви. Абатът убеди един от най-възрастните присъстващи да коленичи и да предаде своя меч на притивниковата (в случая пострадалата) страна в знак на подчинение и молба за мир. Пострадалата страна отказала помирение, но абатът заплашил с гнева на Сен Дени и след продължителни заплахи и увещания била извършена церемония на помирение и враждуващите страни се разделили в мир.

THE PRIVATE WARS IN THE FRENCH KINGDOM DURING THE RULE OF FIRST CAPETIAN KINGS (987-1137): ORIGIN, CHARACTERISTICS AND CONSEQUENCES

SUMMARY

The article considers the issue of the reasons and consequences of the so called private wars or feuds in the French Kingdom during the rule of the first Capetian kings (987 – 1137).

At the middle of 9th century the Empire of Charles the Great fell into a deep political disintegration which led to the beginning of three new independent political formations. One of them, firstly known as *Francia occidentalis* (later *Francia*), was a land of permanent private wars which ravaged the agricultural basis of feudal and church estates and cut the number of population: free peasants, serfs, monks and other laymen or churchmen.

Why did feuds become so widespread and permanent during the period after the treaty of Verdun in 843 A.C. and especially in 10th and 11th c. ?

How did the building new fortifications (castles) which started from the end of 10th century affect internal peace and private wars in French territories?

Which were the main characteristics of the feuds in *Francia occidentalis* during the rule of the first Capetian kings?

How important was their effect to the economical, political and social situation in *Francia*?

The current article attempts to give answers to these questions based on the written sources of the period and the works of historians.